

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, оскільки бюджет характеризує рівень розвитку країни, забезпечує економічну і соціальну стабільність та належний життєвий рівень населення.

Найважливішим джерелом формування доходів державного бюджету є валовий внутрішній продукт країни (ВВП). Зростання ВВП призводить до зміцнення та стабілізації економіки, розширення виробництва, збільшення зайнятості, підвищення якості життєвого рівня народу, заробітної плати працівників, прибутків підприємств та організацій, купівельної спроможності населення, а отже до збільшення податкових надходжень і поповнення дохідної частини державного бюджетів. Разом з тим зниження обсягу ВВП та зростання інфляції призводить до номінального зменшення надходжень до бюджету.

Утворення доходів державного бюджету відбувається в результаті первинного розподілу і перерозподілу ВВП. Так, в процесі первинного розподілу ВВП, до державного бюджету поступають доходи від економічної діяльності державного сектору економіки, наприклад, прибуток державних підприємств, також, це можуть бути кошти від надання державних послуг (від здачі в оренду, від реалізації державного майна), плата за користування природними ресурсами, доходи від корпоративних прав держави, непрямі податки тощо. Після перерозподілу валового внутрішнього продукту, тобто оподаткування доходів, отриманих внаслідок первинного розподілу ВВП, формуються в такі надходження державного бюджету, які переважно складаються з податків, що справляються з доходів фізичних осіб, з прибутку підприємств, податки на приріст ринкової вартості капіталу, отриманого або за рахунок продажу землі, або операцій з цінними паперами та іншими активами тощо.

Податкові надходження займають найбільшу частку в доходах державного бюджету і класифікуються на:

I. Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості – це податки, що справляються з доходів фізичних осіб (військовослужбовців, шахтарів, нерезидентів чи іншої групи визначених осіб), з прибутку приватних підприємств, підприємств, що перебувають у державній власності, іноземних юридичних осіб, банків страхових компаній тощо. Сюди ж відносять податки на приріст ринкової вартості капіталу, отриманого за рахунок продажу рухомого чи нерухомого майна або його оренди чи суборенди, внаслідок прийняття у спадщину майна, коштів, майнових чи немайнових прав тощо.

II. Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів: збір за використання лісових ресурсів; збір за спеціальне використання води; плата за користування надрами.

III. Внутрішні податки на товари і послуги. До даної категорії відносять всі податки та збори, якими обкладається виробництво, видобуток, продаж, передача товарів, а також податки за користування товарами або на право займатися певними видами діяльності. Сюди відносять:

1. податок на додану вартість: ПДВ із вироблених в Україні товарів, робіт, послуг та ПДВ із ввезених на територію України товарів, робіт, послуг;
2. акцизний податок із вироблених в Україні товарів (продукції); акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)

IV. Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції – це ввізне і вивізне мито; консульські збори та інші надходження від зовнішньоекономічної діяльності.

V. Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси, а саме: рентна плата, рентна плата за нафту, що видобувається в Україні, рентна плата за природний газ, що видобувається в Україні, рентна плата за газовий конденсат, що видобувається в Україні, рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами природного газу територією України, рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України, рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України та ін.

VI. Інші податки. Сюди відносять податки, база яких відрізняється від податків, викладених вище, наприклад, екологічний податок Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.

Внутрішні податки на товари і послуги у 2011 р. займали більше 62% всіх податкових поступлень, серед яких найвагомішим (майже 50%) був податок на додану вартість (ПДВ). Майже щорічно спостерігається позитивна динаміка зростання обсягу і частки надходжень від даного податку, наприклад, у 2011 р. надійшло 130,1 млрд. грн. ПДВ, що більше ніж у 2 рази показника 2007 р. і свідчить про його значну фіскальну роль.

Як відомо, ПДВ є одним з різновидів універсальних акцизів, перевагами якого є відсутність подвійного оподаткування і комунікативного ефекту, стимулювання експорту (в Україні – це використання 0% податкової ставки) і універсальний підхід до оподаткування різних видів товарів. Основними недоліками цього виду акцизів є підвищення під їх впливом загального рівня цін у країні та складний механізм нарахування і сплати.

В Україні ПДВ не справляється за диференційованими ставками, як це запроваджено у окремих європейських країнах. Так, в Італії на даний час діє п'ять ставок: пільгова - 2% - на товари першої необхідності (хліб, молоко та інші продукти харчування), також газети, журнали; основна - 9% - обкладається широке коло промислових виробів, у тому числі текстильних); 18% - на продукти харчування та спиртні напої, що продаються через ресторан, а також бензин і нафтопродукти; 38% - застосовується до предметів розкоші (хутро, ювелірні вироби, спортивні автомашини); 0% - при експорті товарів і послуг [3]. Такий підхід в оподаткуванні є доволі справедливим і соціально обґрунтованим.

Акцизний податок поступається ПДВ своїм фіскальним значенням, але переважає його в можливостях регулювання процесів споживання окремих видів товару. Він дозволяє через цінові механізми непрямо впливати на обсяги виробництва та реалізацію окремих підакцизних товарів. Недоліком стягнення акцизного податку є те, що його сума включається в базу оподаткування ПДВ, а це необґрунтовано збільшує ціну товару і породжує подвійне оподаткування. Фіскальне значення акцизного податку в структурі податкових надходжень становить 12,7% у 2011 р.

Друге місце за обсягом в структурі податкових надходжень займає група «Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості». У 2011 р. їх надійшло майже 60,9 млрд. грн., що становило 23,3% від загальної суми податків державного бюджету. З них - 90% – це податок на прибуток підприємств.

Податок на прибуток підприємств відноситься до системи прямих податків, які залежать від доходу або майна і платниками яких є власники таких доходів або майна. Платниками цього податку до державного бюджету є: приватні підприємства, від яких у 2011 р. надійшло 34,3 млрд. грн. або майже 63% податку; підприємства, створені за участю іноземних інвесторів (9,1 млрд. грн. або 17%); підприємства і організації, що перебувають у державній власності (8,1 млрд. грн. або майже 15%); іноземні юридичні особи; банки; страхові компанії та ін. Порівняно з 2007 р. обсяг і частка податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях державного бюджету змінювались наступним чином: обсяг податку зріс у 2 рази від 26,9 млрд. грн. до 54,7 млрд. грн., а показник питомої ваги зменшився від 25,4% до 21%.

Рентна плата та збори на паливно-енергетичні ресурси становлять лише близько 8% податкових надходжень державного бюджету. Питання підвищення рентної плати, особливо за транзитне транспортування трубопроводами природного газу, нафти та нафтопродуктів, аміаку територією України потрібно вирішувати, оскільки можливості даного виду поступлень використані неповною мірою. Також, доцільно розширити перелік корисних копалин, за видобування та реалізацію яких справляється рента. Адже, окрім нафти, газу та газового конденсату, в Україні видобувається значний обсяг інших корисних копалин, проте держава не отримує доходів від їх промислового освоєння. До об'єктів справляння ренти можна додати видобування залізорудної сировини, марганцевої руди, уранової руди, жирних сортів коксівного вугілля, руди кольорових металів та ін. Це дозволить значно збільшити обсяг доходів бюджету і забезпечить еквіваленту плату за масштабну експлуатацію надр.

Також, необхідно посилити фіскальне навантаження на господарську діяльність, пов'язану з експлуатацією таких природних ресурсів, як ліс, вода, надра. Адже фіскальна функція цієї групи ресурсних податків (зборів) реалізована не в повній мірі. Так, сума надходжень від зборів та плати за спеціальне використання природних ресурсів в 2011 р. становила лише 1,9 млрд. грн. Для прикладу, у країнах ЄС-25, де експлуатація природних ресурсів є менш інтенсивною, ніж в Україні, надходження від цієї групи податків складають 3,6% ВВП

[2, с. 58]. Крім цього, з метою збереження і покращення стану навколишнього природного середовища, потрібно поступово підвищувати ставки екологічного податку.

Література

1. Звіти про виконання Державного бюджету [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.trazery.gov.ua>
2. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.
3. Податки в Італії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://casaitaliana.jimdo.com>

Кузьменко С.І.

ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Історія зародження, становлення та розвитку казначейства надзвичайно багата і тривала. Термін "казначейство" походить від поняття казна, що в перекладі з англійської означає скарб, цінність [1, с. 183]. Терміни "казна" і "казначейство" мають різні тлумачення у різних країнах. Це можна пояснити розвитком та еволюцією казни як суспільного фінансового інституту, який є частиною спадку, традицій і культури різних держав. У найперших систематизованих працях, присвячених питанням казни, цей термін використовується і у широкому, і більш вузькому розумінні.

Так, в "Арташастрі" (праці про гроші), яка була написана в Індії дві тисячі років тому, казна в широкому розумінні - це багатство держави, до якого включались окрім детально перерахованих доходів золото, коштовне каміння і метали, а також усі види сільськогосподарської продукції [1, с. 184].

Традиції Державного казначейства України зародилися ще за часів Київської Русі. Прообразом казначейства можна вважати княжу казну Ярослава Мудрого і його спадкоємців, яка слугувала сховищем матеріальних цінностей князівств. Тут також писалися укази, складалися грамоти, велося поточне листування.

Ключовим явищем в історії казначейства були роки Запорізької Січі (кінець XV ст. - 1775 р.), коли більшість козаків перебувала на турецькому фронті (неподалік від гирла Дунаю). Тоді й було організовано військовий скарб, до якого надходили доходи від промислової експлуатації рибальських і мисливських угідь, земель і хуторів.

Спроби побудувати бюджет України на базі власної державності було зроблено у 1917-1920 рр., коли Центральна Рада намагалася незалежнити фі-